

Samenvatting

Op 1 april 2014 is het adolescentenstrafrecht in werking getreden. Met het adolescentenstrafrecht beoogt de wetgever sancties uit het jeugdstrafrecht en het volwassenenstrafrecht flexibeler in te kunnen zetten bij daders in de leeftijd van 16 tot 23 jaar. De nadruk binnen het adolescentenstrafrecht ligt op de verruimde openstelling van het jeugdstrafrecht voor jongvolwassen daders van 18 tot 23 jaar (artikel 77c Wetboek van Strafrecht [Sr.]). Er is sprake van een speciale bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht. Afhankelijk van de juridische condities 'persoon van de dader' en 'omstandigheden waarin het feit is gepleegd' kan bij een strafzaak tegen een jongvolwassene gekozen worden voor de toepassing van een sanctie uit het jeugdstrafrecht. De gedachte is dat bij sommige jongvolwassen daders sprake is van een 'onvoltooide' ontwikkeling en dat zij daarom beter af zijn met een sanctie uit het pedagogisch georiënteerde jeugdstrafrecht dan met een meer op vergeldingerichte sanctie uit het volwassenenstrafrecht. In de memorie van toelichting wordt met de term 'onvoltooide' ontwikkeling verwezen naar een onvoltooide emotionele, sociale, morele of intellectuele ontwikkeling. Met het adolescentenstrafrecht is meer nadruk gekomen op de advisering over de persoon van de verdachte en meer specifiek zijn of haar ontwikkeling. In het strafproces tot aan de terechtzitting is een belangrijke rol weggelegd voor het Openbaar Ministerie (OM), de drie reclasseringsorganisaties (3RO) en het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP). Van een officier van justitie wordt in deze fase verwacht dat hij/zij aangeeft of hij/zij voornemens is om de toepassing van het jeugdstrafrecht (artikel 77c Sr.) te vorderen. Adviesrapportages van de reclassering en/of het NIFP kunnen bijdragen aan deze overweging. Na de berechting is het de bedoeling dat bij de tenuitvoerlegging het toegepaste sanctiestelsel wordt gevolgd.

Doel- en vraagstelling

Het doel van deze procesevaluatie is om inzicht te krijgen in de wijze waarop deze speciale bejegening van jongvolwassenen na implementatie van het adolescentenstrafrecht in de praktijk wordt uitgevoerd. De focus ligt op de praktijk van de toepassing van het jeugdstrafrecht bij 18- tot 23-jarigen in de verschillende fasen van de strafrechtelijke keten, zowel de vordering en advisering als de berechting en tenuitvoerlegging. Tevens is onderzocht of er regionale verschillen bestaan in de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen. Tot slot is de werkwijze in de praktijk vergeleken met de uitgangspunten van de wet (de gerealiseerde versus de beoogde werkwijze). Deze doelstellingen zijn uitgesplitst in de volgende onderzoeksvragen:

- Hoe verloopt de toepassing van het jeugdstrafrecht bij 18- tot 23-jarigen door de strafrechtelijke keten?
- Zijn er regionale verschillen?
- Is de uitvoering van het jeugdstrafrecht bij 18- tot 23-jarigen conform de uitgangspunten van de wet?

Dit onderzoek maakt deel uit van het onderzoeksprogramma Monitoring en Evaluatie Adolescentenstrafrecht dat in de periode 2014 tot en met 2019 wordt uitgevoerd. Wat betreft het monitoren wordt aangesloten bij de Monitor Jeugdcriminaliteit en de Recidivemonitor. De evaluatie bestaat uit meerdere deelprojecten. In het eerste deelproject, de vroege evaluatie, is de beleidstheorie van het adolescentenstrafrecht

gereconstrueerd en is onder meer onderzocht hoe vaak artikel 77c Sr. wordt toegepast. In het tweede onderzoek is nagegaan waarin jongvolwassenen die volgens het jeugdstrafrecht zijn berecht in achtergrondkenmerken (demografische kenmerken en problematiek), criminele-carrièrekenmerken en zakenkenmerken verschillen van jongvolwassenen waarbij het volwassenenstrafrecht is toegepast. Een effectmeting, een internationale vergelijking en een overkoepelende studie over de speciale bejegening van jongvolwassenen in het jeugdstrafrecht volgen nog. Het huidige onderzoek richt zich meer op hoe de speciale bejegening van jongvolwassenen in de praktijk van het strafproces wordt uitgevoerd.

Methode

Interviews met praktijkprofessionals

Om zicht te krijgen op hoe artikel 77c Sr., oftewel het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen, in de praktijk wordt toegepast, zijn interviews met medewerkers van verschillende ketenpartners gehouden. Met de interviews is ook nagegaan of er knelpunten in dit proces worden ervaren. Het betreft praktijkprofessionals die ervaring hebben met strafzaken van 18- tot 23-jarigen waarin het jeugdstrafrecht is gevorderd (OM), geadviseerd (reclassering en het NIFP), toegepast (rechterlijke macht ook wel de zittende magistratuur (ZM) genoemd) of ten uitvoer is gelegd (in een justitiële jeugdinrichting (JJI)), door de jeugdreclassering en in het bijzonder de William Schrikker Groep (WSG). Per ketenpartner zijn ongeveer tien personen geïnterviewd. In het totaal zijn 62 professionals geïnterviewd.

Registratiegegevens over strafzaken in eerste aanleg

Om informatie te verzamelen over regionale verschillen in de toepassing van het jeugdstrafrecht is gebruikgemaakt van door het OM geregistreerde gegevens over strafzaken die in eerste aanleg zijn afgedaan. Hierbij is gebruikgemaakt van gegevens die beschikbaar zijn in het systeem RAC-min.

De resultaten in dit onderzoek hebben betrekking op de praktijk in de periode 2014 tot en met 2017. Eventuele (in consultatie zijnde wets- en beleids-)wijzingen die hierna zijn gedaan vormen geen onderdeel van onderzoek.

Resultaten

In het onderzoek is de fase van vervolging door het OM, inclusief advisering door de reclassering en het NIFP, onderscheiden van de fase van berechting door de rechter en de tenuitvoerlegging door de jeugdreclassering.

Fase van vervolging

Vordering door OM

Conform het wettelijk kader is het uitgangspunt dat officieren van justitie hanteren bij strafzaken tegen jongvolwassen verdachten 'volwassenenstrafrecht, tenzij'. In de condities 'persoon van de verdachte' en 'omstandigheden van het feit' kan aanleiding worden gezien om het jeugdstrafrecht te vorderen. Het is niet in de wet opgenomen dat zaken van jongvolwassenen waarbij mogelijk het jeugdstrafrecht wordt gevorderd, specifiek door jeugdofficieren worden behandeld. Het merendeel van de zaken wordt dan ook beoordeeld door een reguliere officier van justitie ofwel een officier van justitie die zich vooral bezighoudt met het volwassenenstrafrecht. Vol-

gens de geïnterviewden ontbreekt het bij veel reguliere officieren aan bekendheid met het adolescentenstrafrecht en de mogelijkheden die het jeugdstrafrecht biedt voor jongvolwassenen. Het jeugdstrafrecht wordt slechts in 5% van alle strafzaken tegen jongvolwassenen van 18 tot 23 jaar opgelegd en daarmee is weinig ruimte voor officieren om meer kennis en ervaring op te doen met artikel 77c Sr. en de mogelijkheden van het jeugdstrafrecht. Desalniettemin wordt van hen verwacht dat zij al vroeg in het strafproces voor iedere jongvolwassene de inhoudelijke afweging maken of het jeugdstrafrecht wellicht meer passend zou zijn. Officiëren gaven in de interviews aan dit een lastige afweging te vinden omdat in deze fase de beschikbare informatie over een verdachte beperkt is. Ter ondersteuning van de afweging jeugd- of volwassenenstrafrecht kunnen officieren gebruikmaken van de OM-indicatielijst of de criteria die zijn opgenomen in de OM-richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten. De criteria die worden gegeven in de OM-indicatielijst en in de OM-richtlijn komen echter niet met elkaar overeen, wat voor verwarring zorgt. Zo is de ernst van het feit niet opgenomen in de OM-richtlijn, maar wordt dit wel als contra-indicatie genoemd in de OM-indicatielijst. Uit de interviews blijkt dat de ernst van het feit voor sommige officieren reden is om niet een sanctie uit het jeugdstrafrecht te vorderen, maar voor andere wel. Vergelding lijkt bij ernstige feiten door jongvolwassenen dan een belangrijk strafdoel. Ook blijkt uit de interviews dat de vordering die officieren van justitie ten tijde van de voorgeleiding hebben ingezet, vaak stand houdt ter terechtzitting.

De resultaten zijn als volgt samen te vatten:

- OM: er is onbekendheid met de mogelijkheden uit het jeugdstrafrecht voor jongvolwassenen bij commune officieren van justitie;
- OM: in geval van preventieve hechtenis wordt al bij de voorgeleiding aan de rechter-commissaris geselecteerd terwijl informatie over de persoon van de jongvolwassene dan beperkt beschikbaar is;
- OM: de indicaties en contra-indicaties voor toepassing van het jeugdstrafrecht zijn vaak impliciet bij de vordering en in overeenstemming met de OM-indicatielijst, maar niet met die in de richtlijn jeugd en adolescenten van het OM.

Advisering ten behoeve van de voorgeleiding

Daar waar het OM uitgaat van 'volwassenenstrafrecht, tenzij' bij strafzaken van jongvolwassenen, hanteert de reclassering ten tijde van de voorgeleiding aan de rechter-commissaris het principe 'jeugdstrafrecht, tenzij'. Dit heeft onder andere als doel om detentieschade tijdens een preventieve hechtenis in een penitentiaire inrichting (PI) voor kwetsbare jongvolwassenen zoveel mogelijk te voorkomen. Uit de interviews blijkt dat het niet altijd haalbaar is voor de reclassering om alle 18- tot 23-jarigen te bezoeken in het kader van de vroeghulp. Dit heeft voornamelijk met beschikbare tijd en personeel te maken. Desalniettemin is input van de reclassering in deze fase van het strafproces wenselijk, onder meer om meer zicht te krijgen op de (mogelijk 'onvoltooide') ontwikkeling van een jongvolwassen verdachte. Reclasseringsmedewerkers hanteren een pragmatische invulling van het concept ('onvoltooide') ontwikkeling en beoordelen daartoe de mate van functioneren op verschillende leefgebieden. Ter ondersteuning van de afweging voor een jeugd- of volwassenenstrafrechtadvies maken reclasseringsmedewerkers in deze fase gebruik van een verkort wegingskader. Dit wegingskader wordt volgens de geïnterviewden als werkbaar en bruikbaar ervaren.

Terwijl de reclassering het uitgangspunt 'jeugdstrafrecht, tenzij' hanteert tijdens de voorgeleiding, is de insteek van het NIFP tijdens de hele adviseringsfase 'volwassenenstrafrecht, tenzij'. Het verloop van traject- en voorgeleidingsconsulten bij 18- tot 23-jarigen waarbij mogelijk het jeugdstrafrecht wordt gevorderd, verloopt

niet anders dan bij strafzaken waar het volwassenenstrafrecht wordt gevorderd. Medewerkers van het NIFP maken op basis van een gesprek met de verdachte en van dossierinformatie een inschatting van onder meer kwetsbaarheden in de sociaal-emotionele, cognitieve en gewetensontwikkeling. In het bijzonder wordt beoordeeld of een jongvolwassen verdachte zich conform kalenderleeftijd heeft ontwikkeld of in het contact jonger overkomt dan zijn kalenderleeftijd.

De resultaten zijn als volgt samen te vatten:

- reclassering: vroeghulp is bij strafzaken tegen 18- tot 23-jarigen niet altijd haalbaar; De insteek bij vroeghulp is 'jeugdstrafrecht tenzij';
- reclassering: de invulling van het concept 'onvoltooide' ontwikkeling bij de vroeghulp is vooral op pragmatische gronden;
- reclassering: de in de praktijk gehanteerde indicaties voor toepassing jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen zijn in lijn met het wegingskader, maar er blijken extra contra-indicaties te worden gebruikt in de praktijk;
- NIFP: de werkwijze bij voorgeleidingsconsult is voor strafzaken met vordering jeugdstrafrecht gelijk aan strafzaken met vordering volwassenenstrafrecht.

Advisering ter terechtzitting

In die zaken waarbij de reclassering een uitgebreide rapportage maakt over een verdachte ten behoeve van de rechtszitting, gaan ze daarbij wel uit van de toepassing van het 'volwassenenstrafrecht, tenzij'. Reclasseringsmedewerkers gaven in de interviews aan dat zij het maken van een adviesrapport voor een jongvolwassene waarbij het jeugdstrafrecht wordt geadviseerd als intensiever en tijdrovender ervaren dan wanneer het om een volwassenenstrafrechtadvies gaat. Dit komt onder andere doordat er meer tussentijdse raatkamerzittingen zijn bij jongvolwassenen waarbij het jeugdstrafrecht is gevorderd. Daarnaast is het gebruikelijk om referenten te benaderen en kost het tijd om voor een jongvolwassene geschikte en beschikbare jeugdhulp te vinden en te financieren. Ook voor het advies ter terechtzitting maken reclasseringsmedewerkers een inschatting van de mate van functioneren op verschillende leefgebieden om zo inzicht te geven in de ontwikkeling van een jongvolwassen verdachte.

In ongeveer één op de twintig strafzaken tegen jongvolwassenen wordt een pro-Justitiarapportage opgemaakt. Ook van pro-Justitiarapporteurs wordt verwacht dat zij inzicht geven in de (mogelijk 'onvoltooide') ontwikkeling van een jongvolwassene. Uit de interviews blijkt dat de invulling van het concept ontwikkeling afhankelijk is van de achtergrond van de pro-Justitiarapporteur. Zo maken psychologen voornamelijk gebruik van testmateriaal en baseren psychiaters zich op hun klinisch oordeel. Tot slot hebben pro-Justitiarapporteurs met een kinder- en jeugdspecialisatie meer kennis en ervaring met ontwikkelingspsychologische processen die spelen bij jongvolwassenen, vergeleken met pro-Justitiarapporteurs die voornamelijk rapporteren over volwassenen.

De resultaten zijn als volgt samen te vatten:

- reclassering: het proces van advisering ter terechtzitting is intensiever als het strafzaken van jongvolwassenen waarbij het jeugdstrafrecht wordt gevorderd betreft;
- reclassering: het vinden en financieren van een geschikte en beschikbare behandelplek of verblijfplek of inzet van jeugdhulp, verloopt moeizaam;
- reclassering: er is geen standaardmeetinstrument om de 'onvoltooide' ontwikkeling te meten;
- NIFP: PJ-rapporteurs benaderen het concept 'onvoltooide' ontwikkeling vanuit hun eigen achtergrond, waarbij in voorkomende gevallen gebruik wordt gemaakt van

meetinstrumenten die deels inzicht kunnen geven in de ontwikkeling van verdachten.

Vordering ter terechtzitting

Uit de interviews met de officieren van justitie blijkt dat het sanctiestelsel dat is ingezet ten tijde van de vorgeleiding aan de rechter-commissaris vaak ook stand houdt bij de vordering ter terechtzitting.

Fase van berechting en tenuitvoerlegging

Berechting door de rechter

Uit de interviews met rechters blijkt dat het toegepaste sanctiestelsel vaak in lijn is met de vordering van een officier van justitie. Naar de ervaring van de gesproken rechters lijkt het minder vaak voor te komen dat er wordt afgeweken van de vordering van de officier (wat niet wil zeggen dat in voorkomende gevallen wel wordt afgeweken). Een mogelijk 'onvoltooide' ontwikkeling van een jongvolwassene weegt volgens de gesproken rechters mee in hun overweging voor de toepassing van het jeugdstrafrecht. Meer in het bijzonder werden intelligentie, ontwikkelingsniveau en licht verstandelijke beperking (LVB)-problematiek door rechters genoemd als indicatoren die pleiten voor een sanctie uit het jeugdstrafrecht. Genoemde contra-indicaties voor het jeugdstrafrecht betroffen 'verhardheid' of niet meer open staan voor pedagogische beïnvloeding. Ook in de interviews met rechters werd door sommigen van hen de ernst van het feit als contra-indicatie genoemd om te sanctioneren volgens het jeugdstrafrecht. Daarvoor werd onder andere als reden genoemd dat er maximaal twee jaar jeugddetentie kan worden opgelegd binnen het jeugdstrafrecht en dat dit niet verhouding zou staan tot een ernstig delict. Er zijn echter ook rechters die de ernst van het feit niet als een contra-indicatie zien.

De resultaten zijn als volgt samen te vatten:

- het door de rechter toegepaste sanctiestelsel bij jongvolwassenen stemt vaak overeen met de vordering van de officier van justitie;
- de 'onvoltooide' ontwikkeling van een jongvolwassene speelt een belangrijke rol bij de overweging van de rechter om jeugdstrafrecht toe te passen;
- de rechter wijkt soms af van de adviesrapportages door reclassering of het NIFP bij andere weging van (contra-)indicaties, vanwege problemen om de financiering voor behandelplek rond te krijgen of vanwege de ernst van het feit.

Tenuitvoerlegging in JJI's en door jeugdreclassering

In beginsel krijgen jongvolwassenen die volgens het jeugdstrafrecht zijn berecht dezelfde aanpak en behandeling binnen een JJI als jeugdigen die voor hun 18e jaar zijn veroordeeld volgens het jeugdstrafrecht. Wel meldden JJI medewerkers dat bij jongvolwassenen wordt ingezet op een aanpak gericht op de kalenderleeftijd van jongvolwassenen, waaronder op autonomie, zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Deze aanpak speelt al langer aangezien JJI's al voor de invoering van het adolescentenstrafrecht te maken kregen met een ouder wordende doelgroep, aldus de geïnterviewden.

Uit de interviews met jeugdreclasseerders blijkt dat er vooralsnog niet veel ervaring is met de begeleiding van jongvolwassenen die volgens het jeugdstrafrecht zijn berecht en begeleiding via de jeugdreclassering hebben opgelegd gekregen. Jeugdreclasseerders merkten tijdens de interviews op dat zij moeite hebben met afstand doen van de regierol bij jongvolwassenen die net 18 jaar zijn geworden. Bij een eventueel nieuw delict wordt de advisering overgenomen door de volwassenen-reclassering. Wanneer jongvolwassenen een jeugdreclasseringsmaatregel opgelegd

krijgen, bestaat de invulling daarvan voor een groot deel uit het regelen van praktische zaken, aldus de jeugdreclasserders. Zij gaven in de interviews aan dat het inzetten van de juiste hulpverlening (inclusief het vinden van geschikte woonruimte), vanwege afwijkende wet- en regelgeving, lastig is voor deze doelgroep.

Regionale verschillen

Landelijk wordt gemiddeld in 5% van de strafzaken tegen jongvolwassenen het jeugdstrafrecht toegepast. Er bestaat echter variatie tussen arrondissementen. Het jeugdstrafrecht wordt vaker toegepast in de arrondissementen Noord-Nederland, Rotterdam en Oost-Nederland en aanzienlijk minder vaak in Amsterdam, Noord-Holland en Den Haag. Wanneer in de analyses echter rekening wordt gehouden met de pleegleeftijd, het type delict en maximale strafdreiging, zien we dat het arrondissement zelf een minder belangrijke rol speelt bij het toepassen van het jeugdstrafrecht. Pleegleeftijd is de meest onderscheidende factor waarbij 18-jarigen een aanzienlijk grotere kans hebben om volgens het jeugdstrafrecht te worden berecht dan 19- tot 23-jarigen.

Het belangrijkste resultaat is:

- Er zijn regionale verschillen in de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen, hoewel deze toepassing primair bepaald wordt door de pleegleeftijd van de dader en het type delict.

Speciale bejegening van 18- tot 23-jarigen door de strafrechtsketen

In dit onderzoek zijn professionals uit verschillende fasen in het strafproces gesproken. Dit maakt het mogelijk uitspraken te doen over dwarsverbanden door de strafrechtsketen hen wat betreft de speciale bejegening van jongvolwassenen. Uit de interviews bleek het volgende:

- De selectie van jongvolwassenen waarbij het jeugdstrafrecht door de officier van justitie wordt gevorderd is al vroeg in de keten. Bij relatief eenvoudige en veelvoorkomende zaken kan dat zijn bij de ZSM-tafel (ZSM staat voor: zo Snel, Slim, Selectief, Simpel, Samen en Samenlevingsgericht Mogelijk afdoen) en bij meer complexe en ernstige zaken waar preventieve hechtenis kan worden gevraagd bij de voorgeleiding door de officier aan de rechter-commissaris. In dat stadium is nog relatief weinig bekend over een jongvolwassen verdachte. Het is voor de reclassering niet haalbaar om voor alle 18- tot 23-jarigen vroeghulp uit te brengen. Zij komen pas op een later moment in het strafproces met een uitgebreid adviesrapport namelijk ter terechtzitting. Officieren van justitie geven aan dat hun vordering ten tijde van de voorgeleiding vaak stand houdt ter terechtzitting. En rechters melden dat het toegepaste sanctiestelsel vaak in lijn is met het sanctiestelsel genoemd op de vordering van een officier van justitie. Hieruit leiden we af dat het sanctiestelsel dat gekozen wordt tijdens de vordering aan het begin van de vervolgingsfase bepalend lijkt voor de selectie van die jongvolwassenen die in aanmerking komen voor het jeugdstrafrecht terwijl er in die fase slechts beperkte informatie beschikbaar is over de persoon van de verdachte en zijn of haar ontwikkelingsmogelijkheden.
- De ernst van het feit is voor diverse hier geïnterviewde medewerkers van verschillende ketenpartners reden om niet het jeugdstrafrecht te vorderen, adviseren of sanctioneren. Dit terwijl in de memorie van toelichting daders van ernstige feiten genoemd worden als mogelijke doelgroep voor de toepassing van het jeugd-

strafrecht. Uit eerder onderzoek waarbij jongvolwassenen daders die volgens het jeugdstrafrecht zijn berecht zijn vergeleken met leeftijdsgenoten die volgens het volwassenenstrafrecht (VSR) zijn berecht blijkt wel dat er relatief meer daders van ernstige delicten zoals diefstal met geweld in de eerstgenoemde groep zaten.

- Uit de interviews blijkt dat de 'onvoltooide' ontwikkeling van een jongvolwassen verdachte door reclasseringsmedewerkers en pro-Justitiarapporteurs als ongrijpbaar en moeilijk te onderzoeken wordt ervaren. De achtergrondkennis en -ervaring van praktijkprofessionals lijken bepalend in de inschatting van de 'onvoltooide' ontwikkeling van een jongvolwassen verdachte en hoe dit meeweegt in een jeugdstrafrechtadvies, vordering of berechting. Praktijkprofessionals met een jeugdspecialisatie (jeugdofficier van justitie, kinder- en jeugdpsychiater/psycholoog, kinderrechtter), zijn beter bekend met ontwikkelingspsychologische processen die spelen bij jongvolwassenen en zijn eveneens beter op de hoogte van de mogelijkheden die het jeugdstrafrecht biedt voor deze daders.
- Ten behoeve van de praktijk zijn meerdere criteria gegeven (OM-indicatielijst, OM-richtlijn, wegingskader of -lijst) welke indicaties en contra-indicaties bieden voor de toepassing van het jeugdstrafrecht. In de praktijk lijken de gebruikte indicaties over een te stemmen met deze criteria, maar zijn enkele contra-indicaties toegevoegd of aangepast.
- Rechters geven aan bij hun overweging belang te hechten aan hetgeen is opgemerkt over de al dan niet 'onvoltooide' ontwikkeling van de jongvolwassene. Reclasseringsmedewerkers en pro-Justitiarapporteurs geven deze informatie in de rapportages, maar in beide adviesvormen lijkt de invulling van het concept anders te (kunnen) worden opgevat. Hoewel rechters dus belang hechten aan de inschatting van de ontwikkeling van een jongvolwassene door de gedragsdeskundigen is het onduidelijk of beiden het over hetzelfde hebben. Wil een rechter bij jongvolwassenen op eenzelfde manier een afweging kunnen maken over de toepassing van het jeugdstrafrecht dan is gestandaardiseerde informatie over de ontwikkeling van een jongvolwassen dader wenselijk.
- Reclasseringsmedewerkers ervaren dat de implementatie van het adolescentenstrafrecht grote gevolgen heeft gehad voor de werkprocessen in vergelijking met de situatie voor invoering van het adolescentenstrafrecht. Zo wordt een jeugdstrafrechtadvies als intensievere en tijdrovender ervaren en worden er knelpunten ervaren in de beschikbaarheid van jeugdhulp voor jongvolwassenen. Bij NIFP medewerkers lijkt het werkproces voor en na de invoering van het adolescentenstrafrecht vergelijkbaar.

Mogelijkheden en beperkingen

Met dit onderzoek is inzicht verkregen in de praktijk van vervolging, advisering, berechting en tenuitvoerlegging van strafzaken van jongvolwassenen waarbij het jeugdstrafrecht is toegepast vanuit het oogpunt van de praktijkprofessional. Bij de interpretatie van de resultaten van deze procesevaluatie dient rekening te worden gehouden met de volgende beperkingen. De resultaten zijn gebaseerd op informatie uit interviews. De dataverzameling is beperkt tot en met begin 2017. Mogelijk is de praktijk in de tussentijd aangepast. Verder is ten aanzien van de uitvoeringspraktijk de reikwijdte van het onderzoek beperkt voor wat betreft het toezicht bij de reclassering.

Vervolgonderzoek en aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen we enkele suggesties voor vervolgonderzoek doen.

Ten aanzien van de advisering is nader onderzoek naar het concept 'onvoltooide' ontwikkeling wenselijk. Dit concept neemt een centrale plaats in binnen het adolescentenstrafrecht, maar lijkt voor wat betreft operationalisering afhankelijk te zijn van de achtergrondkennis en -ervaring van een praktijkprofessional.

Ten aanzien van de beslissingen in het strafproces over jongvolwassenen zou de rol van advocatuur en de Raad voor de Kinderbescherming nader onderzoek behoeven. Daarnaast zou een analyse van casussen van strafzaken meer inzicht geven in de overwegingen en beslissingen ten aanzien van de speciale bejegening van jongvolwassenen in de strafrechtelijke keten en in het bijzonder met betrekking tot de advisering, vordering en berechting.

Ten aanzien van de tenuitvoerlegging is nog weinig zicht op beschikbare voorzieningen wanneer sprake is van een (jeugd)reclasseringsmaatregel voor jongvolwassenen bij wie het jeugdstrafrecht wordt toegepast. De vraag zou zich kunnen richten op welke voorzieningen voor jongvolwassenen wenselijk zijn en of er voorzieningen ontbreken.

Dit onderzoek geeft aanleiding tot de volgende aanbevelingen:

- standaardiseer screeningsinstrumenten ASR bij jongvolwassen verdachten en verbeter de afstemming door de keten;
- investeer in kennis bij het OM en de ZM over de ontwikkeling van criminele carrières bij jongvolwassenen en de (on)mogelijkheden die het jeugdstrafrecht biedt;
- overweeg bij strafzaken van 18- tot 23-jarigen waarbij sprake is van een vooropleiding aan de rechter-commissaris in te zetten op de toepassing van het 'jeugdstrafrecht, tenzij' in plaats van het huidige 'volwassenenstrafrecht, tenzij'.

Conclusie

Ruim vier jaar geleden is het adolescentenstrafrecht in Nederland ingevoerd. De focus ligt daarbij op de speciale bejegening van 18- tot 23-jarigen volgens het jeugdstrafrecht. Vanwege een nog onvoltooide ontwikkeling zouden jongvolwassen daders meer baat hebben bij het pedagogisch georiënteerde jeugdstrafrecht, dan bij het op vergelding georiënteerde volwassenenstrafrecht. Onderzoek laat zien dat in ongeveer 5% van de strafzaken tegen 18- tot 23-jarigen een jeugdsanctie wordt opgelegd. De uitvoering van het adolescentenstrafrecht lijkt in de praktijk overwegend conform de beoogde toepassing te zijn en keten breed lijkt vaak overeenstemming te zijn voor wat betreft het ingezette traject. Dit wijst op voortgang van de toepassing van het jeugdstrafrecht bij 18- tot 23-jarigen in de praktijk.

Er worden in dit onderzoek enkele aandachtspunten gesignaleerd die ervoor kunnen zorgen dat de speciale bejegening van jongvolwassenen in de praktijk niet verloopt zoals beoogd. Zo vindt de selectie van jongvolwassenen die in aanmerking (kunnen) komen voor het jeugdstrafrecht al vroeg in de keten plaats als de informatie over de jongvolwassene in voorkomende gevallen nog beperkt is, terwijl er pas op een later moment uitgebreid wordt geadviseerd over de persoon van de verdachte. Deze vroege selectie verklaart mogelijk waarom slechts in 5% van de strafzaken tegen jongvolwassenen het jeugdstrafrecht wordt toegepast. Ten tweede lijken de gehanteerde indicaties en contra-indicaties voor het toepassen van het jeugdstrafrecht door de keten heen niet volledig te corresponderen. Bij sommige praktijkprofessio-

nals van het OM, de reclassering en de ZM heerst de overtuiging dat de ernst van het feit de toepassing van het jeugdstrafrecht in de weg staat. Dit is niet conform de memorie van toelichting. Ten derde bestaan er enkele factoren die de toepassing van het jeugdstrafrecht bij jongvolwassenen belemmeren. Zo vraagt de advisering over jongvolwassenen ten behoeve van een jeugdsanctie bij de reclassering meer inspanning dan een advies voor het volwassenenstrafrecht. Daarnaast lijkt het in voorkomende gevallen lastig om geschikte en beschikbare jeugdhulp te organiseren voor jongvolwassenen. Verder lijkt de expertise van praktijkprofessionals die te maken krijgen met jongvolwassen verdachten voornamelijk het volwassenenstrafrecht te betreffen en is er minder ervaring en kennis met de mogelijkheden die het jeugdstrafrecht biedt.